

‘ZE HOEVEN HET NIET DOOR TE SLIKKEN’

Het leergebied kunst en cultuur in de basisvorming

‘ZE HOEVEN HET NIET DOOR TE SLIKKEN’

Het leergebied kunst en cultuur in de basisvorming

1

colofon

auteurs

Hans van Bommel
Marjon te Riele
Eeke Wervers

2

docenten

Brechtus Dijkstra
Rob Elsinger
Hetty Epke
Els van Grunsven
Saskia Papousek
Corina van Sabben
Oswald Verhaak

Samenstelling en eindredactie

Eeke Wervers

Besteladres

SLO werken aan leren
Afdeling verkoop
Postbus 2041
7500 CA Enschede
tel. (053) 4840 305

AN 7.089.8405

ISBN 90 329 2152 5

© SLO 2003

Voor meer informatie over deze publicatie of over het leergebied kunst en cultuur:
Eeke Wervers, tel. (053) 4840 274 of E.Wervers@slo.nl

Deze publicatie was niet mogelijk geweest zonder de bijdragen van schoolleiders, docenten en leerlingen van de hieronder genoemde scholen. We willen ze hierbij bedanken voor hun informatie, enthousiasme en de vele praktijkvoorbeelden.

Saskia Papousek van het Reitdiepcollege, vestiging Leon van Gelder in Groningen

3

Wieger Harkema, Rob Elsinger en leerlingen van het Kaj Munk College in
Hoofddorp

Arthur de Vries, Jonneke Reeser en leerlingen van het Heerbeeckcollege in Best

Clemens Geenen, Ad Donkers, Mark Verstraaten en leerlingen van het Fioretti College in Veghel

Peter van Vessem, Peter Speetjens en leerlingen van het AOC West-Brabant in Breda

René Vijn, Els van Grunsven, Stéfanie van Tuinen en leerlingen van het AOC-Oost in Almelo

Brechtus Dijkstra, Hetty Epke van het Bogerman in Sneek

Arthur de Vries, adjunct-directeur van het Heerbeeckcollege in Best, over kunstbeleving:

‘Ik vind het goed dat de leerlingen door kunst te maken krijgen met een andere wereld. Je houdt ze als het ware onbekend eten voor. Ze hoeven het niet door te slikken, maar we vragen dat ze proeven van iets onbekends. Over smaak valt niet te twisten, maar je kunt de voorwaarden wel zo optimaal mogelijk maken.’

INHOUDSOPGAVE

Deel 1 De nieuwe basisvorming	8	
Stand van zaken op school	12	
Niveau en leerstofkeuze: culturele competenties	15	
Leerstofordening	17	
Cultuurdossier en cultuurportfolio	18	
Kunst & Cultuur Kompas	21	
Deel 2 De praktijk	24	5
Cultuurbeleid	25	
Organisatie	27	
Afstemming	27	
Samenhang	29	
Werken met thema's	32	
Leerstijlen en ervaringen van leerlingen	34	
Culturele instellingen	36	
Randvoorwaarden	37	

INLEIDING

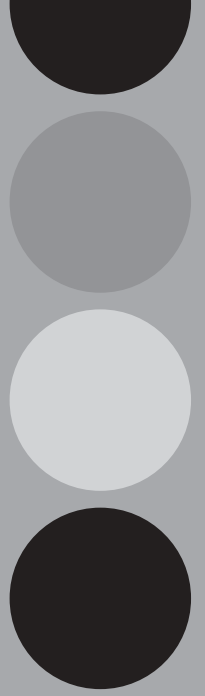
De basisvorming is actueler dan ooit. Het woord ‘basisvorming’ schijnt op sommige scholen zelfs zoveel weerstand op te roepen, dat liever wordt gesproken over de ‘nieuwe onderbouw’. In de meeste gevallen worden daar de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs onder verstaan. Daarna starten de vmbo-leerlingen met het examenprogramma. Op de havo- en vwo-afdelingen wordt het derde jaar gebruikt als voorbereiding op de tweede fase, en soms al tot de tweede fase gerekend.

In deze publicatie onderzoeken we de mogelijkheden van de ontwikkeling van een leergebied kunst en cultuur in de basisvorming. We hebben lang nagedacht over de naam van het leergebied. Leergebied kunst en cultuur is lang, en dan bestaat de kans dat het wordt afgekort tot leergebied K&C, zoals dat ook bij CKV en ANW is gebeurd. Afkortingen zijn niet mooi, en verhullen waar het echt over gaat. Leergebied kunst kan ook, maar dat associeer je snel met kunst met een grote K, terwijl in het leergebied ook ruimte is voor bijvoorbeeld cultureel erfgoed. Een leergebied cultuur daarentegen is weer te breed. Het begrip sluit wel goed aan op het alom gebruikte begrip cultuureducatie en op de cultuurprofiel-scholen, maar is ook breed en voor leerlingen niet altijd duidelijk.

De Taakgroep Vernieuwing Basisvorming kiest in haar publicatie met een voorstel voor de nieuwe kerndoelen voor de omschrijving kerndoelen kunst en cultuur, en daar kiezen we in deze publicatie ook voor. We spreken dus over het leergebied kunst en cultuur.

Deze publicatie is het resultaat van een project dat door SLO is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van OCenW. Doel van het project was om te inventariseren wat de stand van zaken is op scholen wat betreft de afstemming en samenhang tussen de verschillende kunstvakken. Hiervoor zijn interviews afgenomen op een aantal scholen, en de informatie hieruit is verwerkt in deze publicatie. Vervolgens zijn adviezen geschreven hoe verdere afstemming en samenhang bevorderd kunnen worden, om te komen tot een leergebied kunst en cultuur. Docenten van vijf scholen hebben hiervoor mogelijkheden, knelpunten en oplossingen in kaart gebracht.

Het eerste deel van deze publicatie bevat algemene informatie over de kenmerken van en richtlijnen voor het leergebied kunst en cultuur. Daarvoor hebben we ons vooral gebaseerd op informatie van het Ministerie van OCenW en de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming. Deel twee bevat praktijkervaringen van scholen. Hierin staan vooral mogelijkheden en wensen beschreven, geïllustreerd met een groot aantal citaten van schoolleiders, docenten en leerlingen.

DEEL 1 DE NIEUWE BASISVORMING

INLEIDING

Veel scholen werken op dit moment aan een nieuwe invulling van de basisvorming. Naar aanleiding van onder andere de evaluatie van de basisvorming door de inspectie heeft de Onderwijsraad een advies uitgebracht, dat door het kabinet op grote lijnen wordt gevolgd. Om dit advies nader in te vullen, is door het ministerie van OCenW de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming¹ ingesteld. De Taakgroep heeft als opdracht om, in samenspraak met de scholen, verschillende scenario's voor deze vernieuwing te ontwikkelen, en daarnaast te adviseren over landelijke kaders.

Belangrijke onderdelen van het advies zijn:

- breng een onderscheid aan tussen een voor alle leerlingen verplicht kerncurriculum en een differentieel deel waarin de school eigen keuzes kan maken
- breng het aanbod terug tot acht vakken en leergebieden: Nederlands, Engels, wiskunde, science, geschiedenis, aardrijkskunde, kunstvakken en lichamelijke opvoeding.

10

De Taakgroep is uiteindelijk gekomen tot de volgende indeling:

1. Nederlands
2. Engels
3. Wiskunde
4. Mens en natuur
5. Mens en maatschappij
6. Kunst en cultuur
7. Sport en bewegen

Op basis van deze uitgangspunten kan iedere school een eigen ontwerp maken voor de inrichting van de basisvorming. Een eigen ontwerp betekent dat de school zelf keuzes kan maken, rekening houdend met een aantal specifieke zaken zoals de leerlingenpopulatie, het docententeam en eerder gemaakte keuzes op basis van visie op onderwijs. De kerndoelen voor de basisvorming, en de inleiding hierop (de algemene karakteristiek), geven samen een kader aan waarbinnen het onderwijs op verschillende manieren vorm kan krijgen.

In deze publicatie staat het leergebied kunst en cultuur centraal. Dit leergebied kan bestaan uit de vakken of disciplines tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen, audiovisuele vormgeving, muziek, drama en dans. Voor dit leergebied zijn de volgende -concept- kerndoelen geformuleerd, die voor dit leergebied zijn genummerd van 52 tot 56, als onderdeel van het totale pakket van 62 kerndoelen voor alle vakken en leergebieden:

¹ Voor meer informatie: www.taakgroepvernieuwingbasisvorming.nl

KERNDOELEN KUNST EN CULTUUR

52. De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden (*technieken en middelen*) de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om er eigen gevoelens mee uit te drukken, ervaringen mee vast te leggen, verbeelding mee vorm te geven en communicatie mee te bewerkstelligen.

53. De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.

54. De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of als deelnemer in een groep, aan derden te presenteren.

55. De leerling leert, op grond van enige kennis van en inzicht in aspecten als vorm, structuur, ritme, betekenis en achtergrond, te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- en filmvoorstellingen en bezoekt daartoe in ieder geval één tentoonstelling, één concert en één theater- of dans- of filmvoorstelling.

11

56. De leerling leert, met behulp van visuele en auditieve middelen, verslag te doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten (als toeschouwer en als deelnemer). Het verslag wordt vastgelegd in het kunstdossier.

Bovenstaande kerndoelen vormen het uitgangspunt voor de invulling van het leergebied, zoals in deze publicatie is beschreven.

STAND VAN ZAKEN OP SCHOOL

De vorming van een leergebied is een antwoord op de veel gehoorde klacht dat de basisvorming te overladen is. Er is te weinig samenhang tussen de verschillende vakken, die in het rooster ook nog eens versnipperd worden aangeboden. Dat geldt zeker ook voor de kunstvakken. Leerlingen zien vaak niet de overeenkomsten tussen de verschillende kunstvakken, maar ervaren deze vakken als op zichzelf staand. Afstemming en samenhang, of eventueel integratie, kunnen een oplossing bieden voor dit probleem.

Om na te denken over de mogelijkheden op school voor de ontwikkeling van een nieuwe basisvorming, moet eerst de bestaande situatie in kaart worden gebracht. De Taakgroep beschrijft hiervoor vier scenario's¹; vier beschrijvingen van de bestaande situatie op een school en de wijze waarop de school de nieuwe onderbouw kan gaan invullen om te komen tot vernieuwing. Bij ieder scenario past een bepaalde aanpak. De scenario's:

12

1. dicht bij het bestaande
2. flexibilisering
3. herontwerp
4. op de schop

Hieronder worden deze vier scenario's toegelicht. Het zijn bewerkingen van de voorbeelden uit de publicatie van de Taakgroep, waar mogelijk toegeschreven naar het leergebied kunst en cultuur.

Scenario 1: We blijven dicht bij het bestaande

"Deze school kiest voor een aanpak van kleine stapjes en begint met twee overzichtelijke veranderingen. Het bestaande vmbo-team gaat in de basisberoepsgerichte leerweg werken naar 'minder handen' voor de klas: ze voeren een leergebied 'Kunst en cultuur' in en breiden het aantal uren voor Praktische Sectororiëntatie uit.

In het havo/vwo blijven de bestaande vijftien vakken vooralsnog gehandhaafd. De school geeft prioriteit aan een herordening van het programma in leerjaar 3 gericht op een betere overgang naar de profielen in de bovenbouw. De groep mentoren in 3 h/v hebben in hun weektaak ruimte gekregen om de inhoudelijke samenwerking daadwerkelijk vorm te geven. De leerlingen krijgen een uur per week keuzewerktijd om te wennen aan het zelfstandig werken."

[Bewerking van de tekst uit het werkdocument van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming blz. 7.]

Dit scenario is gericht op een geleidelijke verandering van de schoolorganisatie. Er worden keuzes gemaakt op basis van geconstateerde knelpunten. De winst wordt vooral gevonden in de verbetering van de overgang van onderbouw naar bovenbouw.

¹ zie het Werkdocument van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming

Scenario 2: We maken echt werk van flexibilisering

"Deze school heeft in het weekrooster een corridor (banduren) neergezet van twee aaneengesloten lessen. Dit blok wordt ingezet voor kleine projecten die vier à vijf weken duren.

De leerlingen werken die uren in hun eigen tempo en kunnen dan terecht in de mediatheek (die ook als stilleruimte fungeert) of in een aparte groepsruimte waarin kan worden gepraat. Projecten bestaan uit beperkte onderzoeks- of ontwerp opdrachten die steeds ontwikkeld zijn door een tandem van docenten (bijvoorbeeld drama/geschiedenis; techniek/beeldend; dans/bewegingsonderwijs). Om de link met de vaklessen te behouden werkt de school voor alle vakken met een taakoverzicht per periode van zes weken. Dit fungeert als richtsnoer voor zowel leraren als leerlingen. Binnen de periode kunnen leerlingen beperkte invloed op de planning uitoefenen door vooruit te werken."

[Bewerking van de tekst uit het werkdocument van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming blz. 7.]

Dit scenario grijpt niet diep in op de schoolorganisatie, maar zit wel in de richting van meer flexibiliteit. De kern zijn hier de vakoverstijgende duo's.

13

"We hadden opdrachten die bij tekenen en techniek tegelijk werden gedaan. Dat was leuk. We hebben de draagkracht van allerlei brugconstructies onderzocht en vervolgens met hout die constructie op schaal nagebouwd. Met die bruggen houden we een wedstrijd. Wie het langst op een brug kan blijven zitten voor de brug doorzakt wint. Dat duurt soms erg lang. Er komen plaspauzes omdat de zitters het anders niet volhouden!"

Leerlingen Heerbeek College

Scenario 3: We mikken op een herontwerp

"Deze school is integraal overgegaan op een rooster van 90 minuten. De werkdag kent niet meer dan vier startmomenten. De verlengde lessen hebben vaak het karakter van een workshop waarin leerlingen een actieve rol nemen. De school heeft een dagdeel per week uitgeroosterd voor vakoverstijgende activiteiten. De leerlingen zijn dan in kleine groepen bezig met een project deels ook buiten school op basis van een duidelijke studiewijzer. Elke klas heeft niet meer dan zes vaste docenten die samen 80% van de leertijd voor hun rekening nemen (voor de rest worden 'gastdocenten' ingezet). Dit klassenteam is ook integraal verantwoordelijk voor de leerlingbegeleiding."

[Uit het werkdocument van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming blz. 7.]

In dit scenario is het vaste patroon doorbroken. Er wordt gewerkt met blokken tijd, meer leerplekken, een begeleidend team, flexibele groepering. Dit type school investeert veel in sociaal leren in kleine groepen.

Scenario 4: Alles gaat op de schop

"Deze school kent slechts vier leergebieden: natuur en techniek; gezondheid en welzijn; mens en maatschappij; kunst en cultuur. In bepaalde periodes worden intensieve trainingen ingelast op basisvaardigheden (Nederlands, Engels, wiskunde, informatieverwerking). De basisvaardigheden komen terug in de vier leergebieden. De leerlingen hebben een thuisbasis in een stamgroep, voor het overige wordt de planning en groepering per periode van vier weken bepaald via een geavanceerd planningssysteem. De school werkt met een digitaal portfolio. Het lesmateriaal is grotendeels zelfinstruerend. Elke leraar en assistent participeert in een begeleidingsteam per stamgroep en in een ontwikkelteam per leerjaar. In deze teams hebben ook ouders een inbreng."

[Uit het werkdocument van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming blz. 8.]

14

Enkele scholen in Nederland experimenteren met dit scenario.

Iedere school zal zich herkennen in een van deze scenario's. Het ene is niet beter dan het andere. Je kunt bij de vernieuwing van de basisvorming kiezen voor de overgang naar een ander scenario, maar ook werken aan een optimale invulling van het scenario waarin de school zich nu herkent. Beter worden in waar je al goed in bent.

Uitgangspunt voor de scenario's is 'wat leerlingen doen'. Daarbij gaat het om verbetering van het leren: hoe is het leren te veranderen?

De Taakgroep beschrijft vier ingangen om het leren te beïnvloeden:

- leerlingen krijgen een andere rol: actief en zelfstandig leren
- leraren organiseren hun werk anders: van solowerk naar samenwerking in teams
- het programma wordt anders opgebouwd: meer samenhang
- de leeromgeving en de leertijd worden anders georganiseerd: meer flexibiliteit

Bij geschiedenis hebben we een leuk project gedaan over jongerenculturen uit de tweede helft van de twintigste eeuw. We hebben informatieborden gemaakt voor een tentoonstelling, er muziek bijgezocht en hebben als hippies verkleed een presentatie gehouden.

Leerlingen Fioretti College

NIVEAU EN LEERSTOFKEUZE: CULTURELE COMPETENTIES

Twee uitgangspunten voor de nieuwe basisvorming zijn nu duidelijk: de kerndoelen en het scenario. Afhankelijk van het niveau kan nu een keuze gemaakt worden voor de leerstof. Er zijn drie niveaus:

1. basisberoepsgerichte leerweg
2. kaderberoepsgerichte/gemengde/theoretische leerweg
3. havo/vwo

De kerndoelen kunst en cultuur bieden veel ruimte voor een eigen interpretatie en kunnen per schoolniveau worden ingevuld. Voor een opbouw kan de school zich baseren op culturele competenties: competenties die de leerling zich aan het einde van de basisvorming eigen moet hebben gemaakt. SLO heeft culturele competenties geformuleerd: kennis, houding en vaardigheden waar iedere leerling aan het einde van twee jaar basisvorming over zou moeten beschikken.

15

CULTURELE COMPETENTIES

Voor een optimale voorbereiding op de bovenbouw (vmbo of tweede fase) dient een brede oriëntatie op alle disciplines plaats te vinden. Daarnaast is het belangrijk in ieder geval aandacht te besteden aan de drie componenten van de kunstvakken: de actieve, de receptieve en de reflectieve component. Op deze manier kan de leerling tijdens de basisvorming ontdekken welke kwaliteiten hij heeft op het brede terrein van kunst en cultuur en hoe hij deze (verder) kan ontwikkelen.

Onder *culturele competenties* verstaan we het vermogen van leerlingen om in een culturele setting adequaat gedrag te vertonen.

Een culturele setting is een situatie waarin:

De leerling actief met kunst en cultuur bezig is (uitvoeren/ scheppen).	<i>Actief zelf doen</i>
De leerling kijkt en/of luistert naar (professionele) vormen van kunst en cultuur.	<i>Receptief kijken naar</i>
De leerling zich een eigen mening kan vormen en daarover kan communiceren met anderen.	<i>Reflectief praten over</i>

Adequaat gedrag van de leerlingen in de verschillende situaties of settings is gebaseerd op kennis, houding en vaardigheden.

1. De actieve setting: zelf doen

Kennis

- Kennis van materialen en technieken/werkwijzen.
- Kennis maken met relevante kunstenaars en/of kunststromingen t.b.v. een praktijkopdracht.

Vaardigheden

- De leerling kan vakeigen materialen en technieken/werkwijzen toepassen bij het uitvoeren van een praktijkopdracht.
- De leerling kan de verschillende fasen van het creatief- of ontwerpproces onderscheiden en zelfstandig doorlopen.
- De leerling kan keuzes in dit proces toelichten en een vergelijking maken tussen eigen werk en dat van anderen.

Houding

- De leerling durft de verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen ontwerpproces en resultaten.
- De leerling kan openstaan voor suggesties van anderen, ter verbetering van het eigen proces of product.

2. De receptieve setting: kijken naar

Kennis

- De leerling kent de vakspecifieke begrippen, nodig voor de beschrijving van een cultuuruiting.

Vaardigheden

- De leerling kan de vakspecifieke begrippen toepassen bij het bekijken of ervaren van een cultuuruiting.
- De leerling kan een eenvoudig (kunst)beschouwingschema toepassen.
- De leerling kan passende en uitdagende (horizonverruimende) keuzes voor cultuuruitingen maken.

Houding

- De leerling stelt zich open voor het ervaren van de cultuuruiting, zonder zich te laten beïnvloeden door te snelle oordelen.

3. De reflectieve setting: praten over

Kennis

- De leerling kent de vakspecifieke basisbegrippen om de cultuuruiting te beschrijven.
- De leerling kent begrippen om gevoelsuitingen en emoties te verwoorden.
- De leerling kent globaal de culturele context die van invloed is op de cultuuruiting.

Vaardigheden

- De leerling kan vakspecifieke basisbegrippen toepassen om zijn mening te geven.
- De leerling kan de boodschap van de maker en zijn eigen reactie daarop onderscheiden
- De leerling kan discussiëren over de cultuuruiting.

Houding

- De leerling is bereid om zijn eigen reactie of emotie te uiten en te vergelijken met die van anderen.

Algemene culturele competenties

- De leerling heeft kijk op zijn eventuele interesse in studie- beroepsmogelijkheden m.b.t. cultuur.
- De leerling kent de culturele omgeving van de school en kan keuzes maken uit het culturele aanbod.
- De leerling kan een persoonlijke selectie maken uit alle verworven competenties en deze presenteren in en toelichten aan de hand van een kunstdossier of portfolio. Onderdeel van dossier of portfolio kunnen zijn schriftelijke verwerkingen, originele werkstukken en weergaven op beeld- en/of geluidsdragers.

LEERSTOFORDENING

Er zijn nu vier uitgangspunten duidelijk: de kerndoelen, het scenario, het niveau en de competenties. Afhankelijk hiervan wordt de leerstof gekozen en geordend.

Voor onderwerpen voor de leerstof kun je uitgaan van bestaande methodes, internet, kant en klare projecten of eigen materiaal.

Na een selectie van het geschikte materiaal kan dit worden geordend in afzonderlijke lessen, cursussen, thema's en/of projecten.

- *Afzonderlijke lessen*: de leerstof wordt verdeeld over de kunstvakken, waarbij bij ieder vak (een deel van de) kerndoelen en competenties aan bod komen. Dit is het geval in de meeste methodes.
- *Cursus*: de leerstof wordt in een cursus of workshop van een of meerdere lessen geleerd en geoefend; bijvoorbeeld een cursus kijken naar theater of een cursus beeldbewerking op de PC.
- *Thema*: de leerstof wordt geclusterd rond een thema, bijvoorbeeld 'circus'. Vanuit verschillende vakken en een selectie van kerndoelen worden op basis van dit thema lessen aangeboden.
- *Project*: de leerstof wordt in de vorm van een grote projectmatige opdracht geïntegreerd aangeboden vanuit de verschillende kunstzinnige disciplines. Een deel van de opdrachten kan buitenschools en eventueel i.s.m. gastdocenten worden uitgevoerd.

17

Daarnaast is ook een vakoverstijgende aanpak mogelijk. Een voorbeeld van een vakoverstijgend thema: *Het symfonieorkest was de basis voor samenwerking tussen de vakken natuurkunde, muziek en deels voor biologie. Bij muziek ging het over de klankkleur, het type en de rol van de instrumenten in een orkest. De leerlingen hebben zelf instrumenten gemaakt en het geluid, de boventonen en de decibellen geregistreerd bij natuurkunde. Bij biologie kwam het gehoor ter sprake.*

Voorbeeld van het Heerbeekcollege

Uiteraard zijn combinaties van deze vormen mogelijk.

CULTUURDOSSIER EN CULTUURPORTFOLIO

Gebruikelijk is dat docenten de leerstof voor de leerlingen ordenen. Maar het kan ook anders. Bijvoorbeeld door de leerlingen hun eigen leertraject te laten kiezen en de resultaten door hen zelf bij te laten houden door middel van een dossier of portfolio. En omdat we die documenten willen gebruiken in het leergebied kunst en cultuur spreken we hier over een cultuurdossier of cultuurportfolio.

WAT IS EEN CULTUURDOSSIER?

Een dossier kun je vergelijken met een groot archief dat leerlingen samenstellen gedurende een bepaalde periode. Het is een verzameling van werkstukken, verslagen en andere producten op het gebied van kunst en cultuur. De inhoud kan bestaan uit bijvoorbeeld een logboek van tekenschetsen, een schildering gemaakt bij lessen beeldende vorming, een video-opname van een danschoreografie gemaakt bij een workshop dans, maar ook een cd van een eigen band, of een opname van je concert bij de muziekschool. Een cultuurdossier hoeft zich dus niet te beperken tot het domein van de school. Ook buitenschools wordt geleerd. Het cultuurdossier van een leerling toont dus een zeer uitgebreid overzicht van prestaties en ervaringen op het gebied van kunst en cultuur, thuis, op school of elders. Voor een dossier hoeft ook geen selectie plaats te vinden, het is een verzameling van geslaagde maar ook minder geslaagde resultaten. Doel van een cultuurdossier is het verzamelen en archiveren van prestaties en producten die een ontwikkeling, leerlijn of leermoment van een leerling aantonen en die gebruikt kunnen worden voor het samenstellen van een cultuurportfolio.

18

WAT IS EEN CULTUURPORTFOLIO?

Met name in de beeldende discipline is een portfolio een bekend begrip. Het portfolio is een 'draagmap voor grote tekeningen, schema's, etc.' zo zegt de 'Van Dale'. Menig aankomend student van een kunstacademie herinnert zich de map met tekeningen die hij er voor aanvang toonde om te worden toegelaten tot de opleiding. Ook voor een professioneel beeldend kunstenaar, reclameontwerper of architect dient het portfolio om klanten en opdrachtgevers de kwaliteit van het eigen werk te tonen. We kunnen het portfolio echter ook breder omschrijven, namelijk: het portfolio is een selectie van bewijsstukken (werkstukken, verslagen, presentaties, verantwoordingen, etc.), gemaakt op een speciaal moment en gericht aan een portfoliobeshouwer, die laat zien wat leerlingen kunnen en gedaan hebben tijdens hun leer- en/of werkjaren zowel binnen als buiten school.

Specifiek voor het leergebied kunst en cultuur in de basisvorming kunnen we spreken van een cultuurportfolio en dat kan worden gedefinieerd als:

'Een selectie bewijsstukken, gemaakt op een speciaal moment en gericht aan een portfoliobeshouwer, die laat zien wat leerlingen kunnen en gedaan hebben op het gebied van kunst en cultuur tijdens hun leer- en/of werkjaren zowel binnen als buiten school.'

Het cultuurportfolio kan worden samengesteld uit bewijsstukken die zijn verzameld in een cultuurdossier. Met andere woorden het cultuurportfolio is een selectie uit het cultuurdossier. Het moment waarop

leerlingen het portfolio samenstellen kan verschillen. Het kan zijn ter gelegenheid van het afsluiten van het eerste schooljaar, maar ook bij de afsluiting van de gehele periode van de basisvorming. In een vervolg kunnen leerlingen het cultuurportfolio gebruiken bij de keuze van de profielen in de tweede fase, het doen van een toelating voor een vervolgopleiding, het aanvragen van een stageplaats. Zelfs het solliciteren naar een baan kan een moment zijn waarop een cultuurportfolio wordt samengesteld en getoond.

Doel van een cultuurportfolio is het laten zien van eigen kennen, kunnen, houding en belangstelling op het gebied van kunst en cultuur aan een ander. Een leerling stelt een portfolio samen om het een bepaald persoon ter beoordeling te laten zien.

De leidraad voor het samenstellen van een cultuurportfolio is een combinatie van de volgende factoren:

1. wat wil de leerling van zich zelf tonen op gebied van kunst en cultuur en
2. wat wil de ander (docent, stage of opleiding, ouder, belangstellende, etc.) van de leerling op gebied van kunst en cultuur zien.

GEBRUIK VAN CULTUURDOSSIER EN CULTUURPORTFOLIO

19

Het cultuurdossier en cultuurportfolio geven een mogelijkheid tot een andere manier van beoordelen dan de gangbare selectie door middel van een cijfer- of woordrapport. Niet allen het eindoordeel van een product, ook de weg er naar toe en toekomstmogelijkheden worden zichtbaar. Het creatieve proces van de leerling zelf en het bestuderen van de creatieve processen van een ander kunnen door middel van een cultuurdossier en cultuurportfolio in beeld worden gebracht.

Het cultuurdossier en cultuurportfolio passen binnen vormen van competentiegericht onderwijs, waarbij de basiskennis, -vaardigheden en -houding van leerling op het gebied van kunst en cultuur het uitgangspunt zijn. Hierbij is het niet de docent maar de leerling die de ontwikkelingsrichting en het leer-tempo bepaalt. De leerling bepaalt zelf of deels met hulp van de docent wat en hoe hij iets wil en kan bereiken. In leersituaties waar leerprestaties niet altijd waar te nemen zijn en waar niet constant cijfer- of woordrapporten de norm bepalen, is het gebruik van cultuurdossier en cultuurportfolio uitermate geschikt.

In een cultuurdossier en cultuurportfolio is ruimte voor alle kennis en ervaring die de leerling binnen en buiten de school heeft opgedaan. Een leerling die buiten school fotografeert kan dit nu ook laten zien in zijn cultuurdossier en cultuurportfolio, zodat het op school kan worden meegenomen in het beoordelingsproces.

VOORDELEN CULTUURDOSSIER EN CULTUURPORTFOLIO

- Leerlingen leren bewust bewijsstukken te bewaren en te ordenen.
- Leerlingen krijgen zicht op hun ontwikkelingslijn op het gebied van kunst en cultuur.
- Leerlingen leren oog te hebben voor hun eigen kwaliteiten en ontwikkeling daarvan op het gebied van kunst en cultuur.
- Leerlingen ervaren de waarde en het nut van het bewaren van bewijsstukken.

- Leerlingen leren dat ook niet geslaagde werkstukken hun functie hebben en waardevol kunnen zijn. (Bijvoorbeeld om het proces aan te geven of voor verbetering.)
- Leerlingen leren dat niet alleen de cognitieve vaardigheden (IQ) van invloed zijn op een beoordeling, maar dat sociale vaardigheden of organisatorische vaardigheden tijdens het samenwerken aan de uitvoering van een opdracht (EQ) ook meetellen.
- Leerlingen leren zelf de regie te voeren.
- Leerlingen leren zelf verantwoordelijk te zijn voor hoe hun dossier of portfolio eruit komt te zien.
- Leerlingen leren keuzes maken en documenteren en weten waar ze die keuzes op (kunnen) baseren.
- In een cultuurdossier en cultuurportfolio is ruimte voor alle cognitieve en niet cognitieve kennis die de leerling zowel binnen als buiten school heeft opgedaan.
- Leerlingen leren dat kennis en vaardigheden op het gebied van kunst en cultuur opgedaan in hun vrije tijd ook leermomenten zijn.
- Een cultuurdossier of cultuurportfolio kan een positieve bijdrage leveren aan de doorlopende leerlijn bij de kunstvakken en CKV.
- Een cultuurdossier of cultuurportfolio kan een centrale rol spelen bij de toelating naar vervolgopleiding of werk.

AANDACHTSPUNTEN VOOR WERKEN MET CULTUURDOSSIER EN CULTUURPORTFOLIO

- Bij onvoldoende criteria voor het selecteren van bewijsstukken bestaat het gevaar dat een cultuurdossier dicht slibt. Gevolg hiervan is dat de leerling het overzicht kwijt raakt en het portfolio in plaats van een helder overzichtelijk beeld een troebel zelfbeeld geeft.
- Horizonverruiming is een streven binnen het onderwijs. Doordat leerlingen zelf keuzes maken voor de te verzamelen stukken, bestaat het gevaar dat de leerling al vroeg in het leertraject of werktraject blijft vasthouden aan een eenzijdige keuze/richting, waardoor het leer of werkgebied smal kan worden. Het ontwikkelen van een brede visie of het in aanraking laten komen met diverse leergebieden komt dan in gevaar.
- De rol van de docent als coach bij het samenstellen van een cultuurdossier (of een cultuurportfolio) is wezenlijk. Naar gelang de wensen en zelfstandigheid van de leerling stuurt de docent bij, geeft aanwijzingen en steunt de leerling bij het maken van keuzes, het opstellen van criteria en het formuleren van doelen. De rol van de docent als coach is er voortdurend op gericht dat hij vanaf de zijlijn meekijkt en meedenkt, waarbij hij de leerling stimuleert om zelf de kaders te stellen.

Kunst en cultuur

KOMPAS

KUNST EN CULTUUR KOMPAS

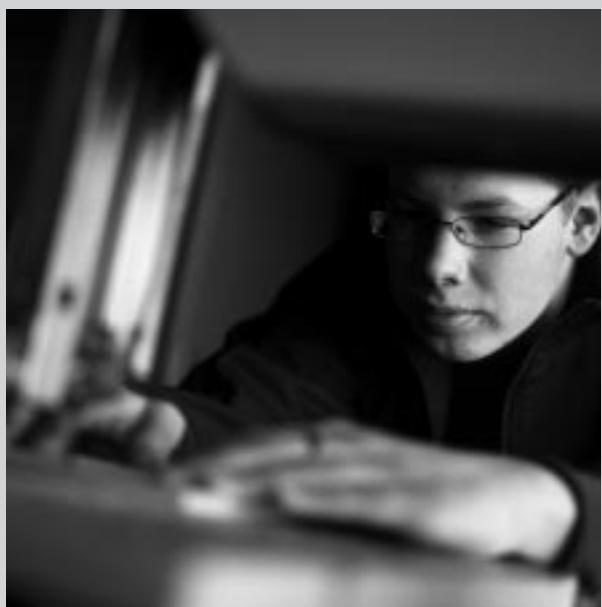
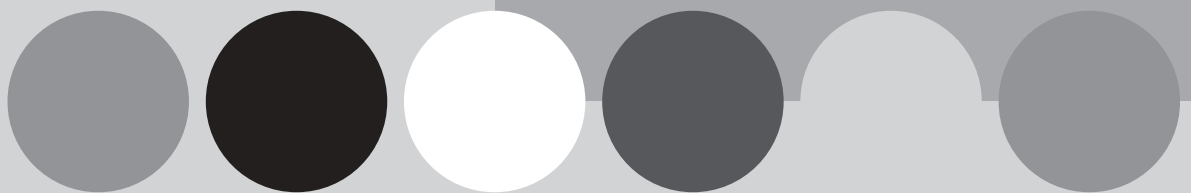
De nieuwe kerndoelen voor kunst en cultuur bieden veel ruimte voor een eigen invulling door de school. Er is aandacht voor actief zelf bezig zijn, kijken naar kunst buiten de school en reflectie. Ook is er -meer dan nu- aandacht voor alle kunst disciplines, dus ook voor audiovisuele vormgeving, dans en drama.

Maar hoe zorg je voor een goed, samenhangend programma, waarin alle vernieuwingen tot hun recht komen?

SLO heeft een instrument ontwikkeld, het Kunst en cultuur Kompas, waarmee teams van docenten afspraken kunnen maken over een inhoudelijk programma. Het gaat om visieontwikkeling: gezamenlijk wordt in kaart gebracht hoe het leergebied kunst en cultuur er uit komt te zien:

- welke vakken worden in welke periode gegeven
- welke thema's of onderwerpen staan centraal
- hoe kan afstemming en samenhang worden bevorderd
- hoe is de verhouding tussen zelf doen, kijken naar en reflecteren
- waar worden buitenschoolse activiteiten georganiseerd, zoals voorstellingen of museumbezoek
- wat moeten de leerlingen aan het einde van de basisvorming kunnen en kennen (competenties)
- waar is ruimte voor projecten

Een inhoudelijk programma alleen is niet voldoende. Daarom zijn er randvoorwaarden geformuleerd, die van belang zijn bij de ontwikkeling van het leergebied. Aan de hand van een checklist is eenvoudig te zien wat er op school moet gebeuren om het leergebied succesvol te introduceren.

DEEL 2 DE PRAKTIJK

INLEIDING

In het eerste deel van deze publicatie staat een aantal uitgangspunten beschreven, die van belang zijn bij de invulling van een leergebied kunst en cultuur. Op een aantal scholen wordt al druk nagedacht over de veranderingen op het gebied van de kunstvakken. Veel van de ervaringen hebben te maken met de randvoorwaarden. Naast nadenken over de inhoud van de nieuwe basisvorming of een leergebied kunst en cultuur, is juist ook de meer procesmatige kant van belang. De onderwerpen in dit tweede deel worden steeds kort geïntroduceerd, en vervolgens wordt met behulp van voorbeelden van scholen toegelicht hoe schoolleiders en docenten hier in de praktijk mee omgaan.

CULTUURBELEID

Cultuurbeleid is het uitgangspunt voor de invulling van het leergebied kunst en cultuur. In het cultuurbeleidsplan geeft de school immers aan wat onder cultuureducatie wordt verstaan en wat daarvan de consequenties zijn voor het onderwijs. Het belang en de inhoud van cultuureducatie voor leerlingen, de relatie tussen binnenschools en buitenschools leren, de rol van het professionele kunstaanbod en de culturele instellingen zijn de ingrediënten voor de invulling van het leergebied.

Clemens Geenen schreef het beleidsplan ‘naar cultuurbeleid op het Fioretti College’, een opmaat voor duurzame cultuureducatie. Cultuureducatie is rechtstreeks verbonden aan de opdracht die de school zichzelf geeft: “Het onderwijs richt zich op de leerling en wil hem door eigentijds onderwijs voorbereiden op de toekomstige maatschappij, waaraan hij als toekomstig volwassene mee zal bouwen. Daarnaast streeft de school naar een brede ontwikkeling met zorg en respect voor iedereen en alle culturen om ons heen”.

Clemens Geenen, adjunct-directeur van het Fioretti College

25

Een kort maar krachtig beleidsplan van één A4 geeft op het Kaj Munk College de kaders aan van de ontwikkeling van de kunstvakken in de onderbouw. Een van de doelstellingen is een schoolbreed gedragen programma op te stellen waarbij buiten de genoemde kunstvakken zoveel mogelijk andere vakken betrokken (kunnen) worden. Een doelstelling waarnaar ook gehandeld wordt.

Vanuit dit beleidsplan is een rode draad van kunst- en cultuureducatie in ontwikkeling. Dat is met name een aangelegenheid van de rector en de vaksectie-coördinatoren.

“We merken dat het soms zoeken is hoe we door de hectiek van de dag en verschillende vakken, roosters en methodes afstemming kunnen blijven houden. Dat vraagt elke keer de keuze om te blijven communiceren en elkaar op de hoogte te houden. Dat kan alleen als je er echt achter staat. Met een goede visie op samenhang en een beleidsplan alleen ben je er niet.

Wat ook helpt is dat er voldoende tijd en budget vrij worden gemaakt voor nascholing. Ik heb een CKV-cursus gevolgd die me veel ideeën heeft gegeven over de vertaalslag naar de leerlingen over CKV en mogelijke samenhang met andere kunstvakken. Ook heb ik gemerkt hoe waardevol het is om met docenten van andere scholen van tijd tot tijd uit te wisselen hoe zij werken aan samenhang binnen de kunstvakken.

De beschikbare tijd die nodig is om naast de lessen de samenhang te bespreken, nieuwe materialen te maken, activiteiten binnen en buiten de school te organiseren en voor te bereiden, is veel te weinig. Meer ontwikkeltijd is dus van groot belang.”

Rob Elsinger, docent Kaj Munk College

Een beleidsplan alleen is niet voldoende. Regelmatig overleg is belangrijk om iedereen erbij te betrekken, en om de plannen aan te passen aan de praktijk.

“Wij zijn langzaamaan bezig een overgang te maken naar een professionele cultuur. We hebben bijvoor-

beeld geen grote plenaire vergaderingen meer. Te bespreken voorstellen worden aangekondigd, er is ruimte voor argumenten en er wordt over gesproken. Maar niet met honderd docenten tegelijk.” Zo’n cultuurverandering en ook een overgang naar een andere manier van leren vraagt flexibiliteit van docenten en duidelijke kaders waar de school naar streeft.

“Mijn visie is helder” geeft Harkema aan. “We gaan op weg in een richting waarin we als schoolleiding geloven. De beleidsplannen zijn niet te lang, hoogstens voor twee jaar. Die worden gedurende de rit bijgesteld, ook in samenspraak met docenten. Anders worden het papieren documenten.”

Wieger Harkema, rector Kaj Munk College

ORGANISATIE

Na het formuleren van uitgangspunten voor cultuuronderwijs, is de organisatie aan de beurt. Een van de doelen van het vormen van leergebieden is het voorkomen van versnippering en stimuleren van meer samenhang tussen de verschillende vakken. Dat kan op verschillende niveaus.

- *Afstemming*: bij afstemming maken docenten afspraken over de inhoud van hun lessen. Behalve over onderwerpen of thema's, kunnen ook afspraken worden gemaakt over didactische aanpak en de mate van zelfstandig werken. De vakken zijn nog goed als zelfstandig vak herkenbaar.
- *Samenhang*: wanneer docenten gezamenlijk keuzes maken en deze uitwerken tot een lesaanbod, is er sprake van samenhang. Niet alleen bij de voorbereiding, maar ook tijdens de uitvoering werken docenten samen. De grenzen tussen de verschillende vakken zijn aan het vervagen.
- *Integratie*: wanneer de verschillende kunstvakken geïntegreerd worden aangeboden, zijn de vakken minder herkenbaar als zelfstandig vak. Dit is vooral het geval bij projectonderwijs.

27

Bij een leergebied kunst en cultuur denk je al snel aan een geïntegreerd aanbod. Vakkenintegratie is echter niet altijd even eenvoudig en soms zelfs ongewenst. Hieronder staat een aantal voorbeelden die illustreren hoe op de verschillende scholen afstemming en samenhang worden bevorderd.

AFSTEMMING

Eerste voorwaarde voor afstemming is dat je van elkaar weet wat er in de lessen gebeurt. Op het Fioretti College gaat dat bijvoorbeeld als volgt.

“Het leuke van de kunstvakken, zeker in combinatie met CKV, is dat die samenhang groeiende is. Een groeiende tendens bij ons op school is dat docenten deelnemen aan collegiale consultatiegroepen. Ze kijken bij elkaar in de klas en bespreken hun aanpak met elkaar. In het begin nog onwennig, maar steeds meer docenten gaan de voordelen van wederzijdse steun en een gezamenlijke aanpak onderkennen en ervaren.”

Ook de leerlingen op het Fioretti College beginnen daar iets van te merken.

In de kunstvakken wordt vooral aandacht besteed aan het vak zelf. Voor de leerlingen zijn de meeste lessen toch echt lessen die uitsluitend bij een bepaald vak horen. Ze ervaren weinig overeenstemming, ook als het gaat over thema's die bij andere vakken terugkomen. Wel begint de herkenbaarheid in bepaalde termen te groeien, bijvoorbeeld over vaktermen als compositie en in perspectief zien.

Soms zijn positieve ervaringen met samenwerking aanleiding om te komen tot een betere afstemming. *De eerste vormen van afstemming tussen de verschillende kunstvakken zijn al een jaar of zeven geleden ontstaan, maar door het initiatief van de schoolleiding is er nu meer aandacht voor afstemming en samenhang tussen de vakken. Het beste voorbeeld is nog steeds de samenwerking bij de dans/drama presentatie, waarover ook collega's en directie enthousiast zijn. Vanuit beeldende vorming wordt samengewerkt met dans/drama bij de presentaties die twee maal per jaar gegeven worden. Leerlingen verzorgen*

het ontwerp en de uitvoering van de decors.

Nu is het belangrijk om een gemeenschappelijke visie te ontwikkelen en van daaruit te komen tot nadere inhoudelijke en programmatische afstemming.

Peter Speetjens, AOC West-Brabant

Een gemeenschappelijke visie wordt gestimuleerd door de schoolleiding.

Peter van Vessem is adjunct-directeur van de vestiging Breda princetonuin van AOC West-Brabant en heeft 'onderwijs' in zijn portefeuille. De vestiging Breda princetonuin maakt deel uit van een aantal scholen onder één bestuur, waar vernieuwing van de basisvorming wordt ingezet op alle scholen, maar met behoud van de eigenheid van de vestiging.

De vestiging Breda princetonuin is gestart met de invulling van de basisvorming met als uitgangspunt de notitie 'De basis versterkt'. Onderdeel van de aanpak is om de samenhang tussen vakken te versterken, onder andere door de kunstvakken te clusteren. Een werkgroep bestaande uit docenten gaat nadenken over de vorm en inhoud van een leergebied kunst en cultuur.

28

In navolging op de landelijke ontwikkelingen in het onderwijs is besloten de basisvorming onder de loep te nemen. Het plan is om de raakvlakken tussen de verschillende vakken in kaart te brengen en versnippering zoveel mogelijk tegen te gaan. Hierbij wordt vooral gekeken naar de vaardigheden die bij de verschillende vakken worden aangeleerd. Die vaardigheden zouden bijvoorbeeld tijdens projecten of projectweken aan bod kunnen komen. Het initiatief voor het leergebied kunst en cultuur komt vanuit de directie, die de werkgroep de opdracht heeft gegeven te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn.

In Almelo zijn tekenen en handvaardigheid opgegaan in beeldende vorming. De oorspronkelijke vakken zijn nog wel herkenbaar, maar er wordt gewerkt aan steeds meer samenhang.

Alle docenten beeldend werken met op de school ontwikkeld eigen materiaal. In dit materiaal worden tekenen en handvaardigheid in onderlinge samenhang aangeboden, maar zijn wel als vak herkenbaar. Alle leerlingen werken tegelijkertijd aan dezelfde opdracht, die wisselend een teken- of meer ruimtelijk karakter heeft. Er zijn afspraken over begrippen, vaardigheden, aanpak en zelfstandig werken, maar uiteraard verschilt die aanpak ook door verschillen in persoonlijkheid bij de docenten. Soms wordt een relatie gezocht met de beroepspraktijk: de opdrachten zijn dan 'groen gericht'.

Om de afstemming zoveel mogelijk te bevorderen is er maandelijks overleg, waarvoor de sectievoorzitter het initiatief neemt.

Het werken met dezelfde methode, met voldoende ruimte voor individuele invulling door docenten, is een belangrijke voorwaarde voor succes. Verder is de sectie goed georganiseerd en heeft men een eigen systeem ontwikkeld om de vordering van de leerlingen vast te leggen.

Voor de leerlingen is de samenhang tussen de beeldende vakken heel vanzelfsprekend, omdat uit één werkboek en in hetzelfde lokaal wordt gewerkt.

Els van Grunsven, AOC-Oost

De leerlingen zien de kunstvakken beeldende vorming, dans en muziek als echt verschillende vakken, waarvan ze geen overkomsten kunnen noemen. Op de vraag of ze liever minder leraren zouden willen

hebben, zodat je elkaar beter leert kennen, antwoorden ze: 'bij een leuke docent wel, maar wat als de docent niet zo leuk is?' Dat laatste blijkt doorslaggevend, dus liever meer docenten dan het risico lopen op blokuren met een 'stomme' docent.

Leerlingen AOC West-Brabant

Net als in Almelo spelen ook in Breda de faciliteiten een belangrijke rol bij afstemming en samenhang. Een belangrijke succesfactor voor samenhangend onderwijs op de school is klassenmanagement, dat volgens het concept 'leren in veiligheid' wordt verwezenlijkt. Zelfstandig werken is hierbij een belangrijk aandachtspunt, dat ook (meer) onderdeel moet gaan uitmaken van het leergebied kunst en cultuur. De directie ondersteunt het werken aan het leergebied vooral door faciliteiten in de zin van ruimte in het rooster voor overleg en ontwikkeling. Tijdens overleg van vakgroepvoorzitters komen algemene onderwerpen aan de orde, voor de werkgroep worden overlegmomenten vastgelegd. Daarnaast is de directie beschikbaar voor overleg en advies over organisatie en financiën.

Peter van Vessem, AOC West-Brabant

29

SAMENHANG

Bij samenhang maken docenten gezamenlijk keuzes en werken bij de voorbereiding en de uitvoering samen. De grenzen tussen de verschillende vakken worden minder duidelijk.

Een voorbeeld: Op het Fioretti College werd rond bevrijdingsdag in de geschiedenislessen aandacht besteed aan de geschiedenis van 5 mei en de betekenis van bevrijdingsdag. Leerlingen maakten gedichten die ze bij een kranslegging voorlezen. Andere leerlingen maakten beelden bij deze gedichten, die in de school werden tentoongesteld.

Schoolleider en docenten zijn het er over eens dat samenhang en mogelijk vakintegratie beter tot stand komen als je parallellen legt tussen de vakken en meer thematisch gaat werken.

Een ander voorbeeld van samenhang is het *Klasse-film* project op het Heerbeek College.

'Klasse-film' is een project voor de eerste vier leerjaren. In een lessencyclus van een paar lessen bij de beeldende vakken (en CKV) krijgen leerlingen thema's, een verhaallijn, opdrachten en eventueel muziek uit een film te verwerken via digitaal lesmateriaal en lesbrieven. Ze kiezen zelf uit een selectie films de film die hun het meest aanspreekt. Ze krijgen kaartjes en gaan zelf naar de bioscoop. Met de opdrachten in hun achterhoofd kijken ze naar de film en maken uiteindelijk nog een verwerkingsopdracht.

Jonneke Reeser: "bij een dergelijke vakoverstijgende opdracht werken ze naar een presentatie toe. Dat maakt leerlingen enthousiast. Je biedt ze meer dan alleen een ervaring. Leerlingen presenteren zichzelf gemakkelijker als groep, dan alleen. Dat vraagt om opdrachten waarbij de beleving en de uitwerking individueel zijn, maar met een gezamenlijk eindresultaat."

De oorsprong van de wens tot meer samenhang komt uit de bovenbouw:

"De directie is stimulerend en geeft veel ruimte als we zelf initiatief nemen", vertelt Reeser. "Op onze school merken we dat de meeste experimenten met samenhang ontstaan in de bovenbouw. De werkwijze van de vrije ruimte is heel stimulerend voor projecten met samenhang tussen de vakken. Dat gaat stap voor stap meer doordruppelen naar de onderbouw."

Ook op het Kaj Munk College wordt waar mogelijk samenhang gestimuleerd:

“Het is zo belangrijk om leerlingen in het kunstonderwijs te laten leren vanuit een opdracht, thema of ervaring die dicht bij huis ligt”, geeft docent Rob Elsinger aan. “Het moet daarbij gaan zoals je wilt, maar de leerlingen moeten ook het gevoel krijgen dat ze zelf richting kunnen geven aan wat ze doen of ontdekken. Daarbij valt op dat leerlingen in het vmbo meer kaders nodig hebben dan vwo leerlingen, maar ook meer kunnen dan ze zelf gedacht hadden.”

Een voorbeeld: Leerlingen krijgen van Elsinger niet de opdracht om een beeld te maken van een springend paard, maar bijvoorbeeld van een duivels dier. Daarbij kan een mythe de ingang zijn voor zo’n opdracht.

In de eerste twee leerjaren krijgen de leerlingen tekenen, handvaardigheid en muziek. Een blokkur tekenen en handvaardigheid gedurende een half jaar en muziek elke week een uur. Daarnaast nemen ze deel aan het Kunstmenu. De leerlingen kiezen in het derde jaar uit twee van de drie kunstvakken en krijgen daarnaast een uur in de week CKV. Elsinger: “De leerlingen krijgen 50 minuten CKV in de week, dit lesuur wordt verdeeld over de kunstvakken. Zo integreren we het vak CVK in de kunstvakken en bevorderen we meer samenhang tussen de vakken. Dit vinden we heel belangrijk.”

30

Rob Elsinger, docent Kaj Munk College

Door deze aanpak zien ook de leerlingen meer samenhang:

“Bij muziek krijgen we uitleg over hoe een muziekstuk in elkaar zit. En muziek heeft een betekenis, dat kan je horen en voelen. Dat leren we ook bij handvaardigheid en tekenen, we kijken wat er achter een afbeelding zit. En we leren hoe we kunnen maken en laten zien wat we bedoelen. Het is wel handig dat je met materialen kan werken. Ik wil graag weten hoe ik iets mooi kan maken. Ik heb zelf een prijs mogen maken voor een wedstrijd die ik graag ooit zou willen winnen. Nou, die bewaar je wel”.

leerlingen Kaj Munk College

“Het is goed om binnen de kunstvakken als docenten goed samen te werken en thema’s en werkwijzen op elkaar af te stemmen. Het blijkt trouwens makkelijker om samenhang te krijgen tussen tekenen en handvaardigheid dan tussen de beeldende vakken en muziek. De docent muziek heeft een grondig opgezet lesprogramma muziek en een andere aanpak. Het is soms zoeken hoe de samenhang tussen de beeldende vakken en muziek gestalte kan krijgen” geeft Elsinger aan.

De sectie kunstvakken overlegt structureel eens in de zes weken. Tussendoor meestal bilateraal. Het overleg gaat over de invulling van de kunstvakken, als vakdocent in je eigen vak en vanuit de visie naar meer samenhang. Maar ook over budgetten, roosterwijzigingen, inkoop van materialen en grotere projecten.

“We praten over hoe we het samen kunnen doen” geeft Elsinger aan. “Over wat we willen dat de leerlingen leren en begrijpen. Het scala aan didactische werkvormen groeit. We willen dat de leerlingen ervaringsgericht leren, en dat doen we zelf ook. Elk jaar kijken we wat er goed gaat en wat niet. De leerlingen kunnen dit merken aan gelijkvormigheid in de aanpak als het om bepaalde thema’s gaat, of over vaktechnische aspecten als compositie, perspectief, kleuren. En daarnaast zijn er steeds meer projecten die niet alleen de kunstvakken betreffen.

Een voorbeeld: Bij handvaardigheid werkten de leerlingen met gedichten. Deze waren inspiratie voor

driedimensionaal werk, dat met het gedicht werd geëxposeerd. Deze vorm van werken met gedichten en beeldende expressie sprak de docent Duits zo aan dat deze ook met leerlingen ging werken met Duitse visuele poëzie.

Rob Elsinger, docent Kaj Munk College

Op het NewmanCollege gaan muziek en tekenen een samenwerkingsverband aan met het vak audiovisuele vormgeving, voor alle leerlingen verplicht in het tweede leerjaar. Dit vak biedt goede mogelijkheden voor allerlei ICT-toepassingen binnen de kunstvakken, kan goed voorbereiden op vakoverstijgende projecten en kan een goede basis leggen voor de vereiste tweede fase vaardigheden.

Oswals Verhaak, docent NewmanCollege

Ook op het Heerbeek College is overleg de basis voor samenhang:

Jonneke Reeser, docent muziek in de onderbouw, heeft een realistische visie op wat haalbaar is wat betreft samenhang tussen de vakken, binnen de huidige werkwijze. “Ik wil graag sneller in de nieuwe ontwikkelingen. Maar dan ga je forceren in plaats van inspireren. Wat ik doe is dat ik met enthousiaste collega’s van zowel de beeldende vakken, muziek in de bovenbouw als CKV zoveel mogelijk contact onderhoud. Soms eten we samen, we spreken elkaar in de pauzes of hebben een kort overlegje. Samen zijn we een soort olievlek die langzaam groeit. En die andere collega’s bij tijd en wijle aansteekt voor een experiment. Maar ik weet ook dat sommigen pas kunnen experimenteren als de basis in het vak op orde is, zowel organisatorisch en inhoudelijk als wat betreft vertrouwen in het eigen docentschap. En dan is het goed om minder ervaren of wat meer behouden collega’s daarin te steunen en in hun waarde te laten.”

“We werken niet veel samen tussen de verschillende vakken. Het meest nog tussen de kunstvakken en soms met andere vakken”, geeft Reeser aan.

“De lokalen liggen vaak door de school verspreid, we hebben allemaal veel groepen. Het is al niet eenvoudig om collega’s van muziek en de beeldende vakken regelmatig te spreken, laat staan overige collega’s. Dat het af en toe wel lukt komt omdat wij en de directie het wel belangrijk vinden dat leerlingen die samenhang tussen de lessen en binnen een thema ervaren. Ze leren bepaalde onderwerpen vanuit een andere aanpak, doel en functionaliteit kennen. En het stimuleert om in projecten te werken, ze kunnen meer samendoen en van elkaar leren.

Af en toe wordt in het rooster ruimte gemaakt voor een specifiek project.”

WERKEN MET THEMA'S

In een leergebied kunst en cultuur past het goed om te werken met thema's. Thema's vormen een gemeenschappelijk uitgangspunt voor de verschillende lessen, en nodigen uit tot (inhoudelijk) overleg tussen docenten en secties, tot afstemming en samenhang. Een thema past binnen elk scenario, omdat het zowel binnen de verschillende vakken gebruikt kan worden, maar ook als uitgangspunt kan dienen voor vakoverstijgende projecten.

De keuze van een geschikt thema kun je baseren op de volgende aspecten:

- Een thema is terug te vinden in de wereld van kunst en cultuur en biedt aanknopingspunten voor minstens twee kunstdisciplines.
- Een thema moet een redelijk breed, maar voor leerlingen overzichtelijk aspect op het gebied van kunst en cultuur beslaan.
- Een thema moet aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen, en deze verder uitbreiden.
- Een thema moet uitdagend of interessant zijn voor leerlingen.

32

Elk thema is opgebouwd uit drie fasen.

- Oriënteren en experimenteren (bijvoorbeeld kijkopdrachten, beeldmateriaal verzamelen, internet bekijken, associëren door praktische opdrachten).
- Praktische vaardigheden oefenen (werken met verschillende werkvormen, materialen en gereedschappen).
- Verwerking van fase 1 en 2 in een uitwerking, met een toenemende verantwoordelijkheid voor het eigen werkproces.

De volgorde van de fasen is niet dwingend. Het kan natuurlijk voorkomen dat tijdens of na afronding van een fase, teruggeregpen worden naar een eerdere fase.

Ter afsluiting vindt meestal de presentatie en de reflectie plaats. Presentatie en reflectie kun je beschouwen als vierde fase.

Saskia Papousek van het Reitdiep College heeft veel ervaring met thematisch werken:

“Ik heb een achtergrond als textieldocent, maar bij ons op school zijn we in 1978 al begonnen met een geïntegreerd vakgebied tehatex. We gebruiken nog wel textiel, maar de kraaltjes zijn weg. Er zijn ook geen naaimachines meer.”

De beeldende vakken hebben bij ons op school wel een ontwikkeling doorgemaakt. De kern van die verandering is dat de beeldende begrippen bij leerlingen in een grotere (c.q.) maatschappelijke context worden geplaatst. Daarom is indertijd al gekozen voor een thematische aanpak. Centraal staan de beeldende begrippen en een verscheidenheid aan beeldende technieken.

De locatie Leon van Gelder is één van de scholen uit het voormalige middenschoolexperiment. Daarin was al sprake van een afstemming tussen de verschillende kunstvakken. Er is een redelijk aantal uren behouden voor de kunstvakken en in de lessen hebben we een maximum van 24 leerlingen.

“Vòòr de invoering van de basisvorming werden thema’s aangeboden. Elke themaperiode was in drie fasen verdeeld: de oriëntatiefase, de vaardigheidsfase en de verwerkingsfase. In de oriëntatiefase werd het thema ingeleid en toegelicht; bijvoorbeeld door een film of een korte opdracht. In deze fase kwamen ook gebieden uit de kunsten of kunstperioden ter sprake. De vaardigheidsfase gaf leerlingen vervolgens de gelegenheid kennis te maken met verschillende beeldende technieken en in de verwerkingsfase mochten leerling zelf hun materialen en technieken kiezen om het thema te verbeelden. Bij de invoering van de basisvorming veranderde het een en ander. Er werd meer accent gelegd op de theorie en de beeldaspecten kwamen nadrukkelijker aan de orde. Bijvoorbeeld de kennis over kleur in het eerste jaar. Voor veel leerlingen was dat moeilijk en vaak kwamen ze er niet uit.”

Een concreet voorbeeld van het Reitdiep College

Een thema van dit jaar is fotografie. Dit jaar zijn we met de derde klassen naar de fototentoonstelling “Noorderlicht” geweest, en daarna nog naar Erwin Olaf. De leerlingen vonden dat allemaal erg leuk en er werd zeer serieus naar gekeken. Uiteraard werd er een verslagje geschreven. Daarna hebben we op school nog een aantal foto’s bekeken en geanalyseerd (beeldaspecten).

Bij de volgende stap kregen de leerlingen de opdracht een sequentie dan wel een reportage te maken, maar in beide gevallen geësceneerd. In tweetallen kregen ze een wegwerpcamera. Belangrijke voorwaarde was de presentatievorm: die moest anders dan anders zijn. De leerlingen hebben de meest waanzinnige ideeën uitgewerkt. Zo ging een stel de Martinitoren op om op elke hoek van elke trans iets neer te leggen en te fotograferen. Elke trans een ander onderwerp: jaargetijden, Holland, Groningen. In de klas bouwden ze een levensgroot model van de toren na, waarop de foto’s werden geplakt.

Een ander stel maakte thuis een ‘reportage’ van een drugsdeal. Ze figureerden zelf, met pruiken en zonnebrillen enz. Dit onderdeel zou prima door de dramadocent ondersteund kunnen worden.

Tot slot besloot een aantal hun kunstwerk in te zenden naar de Kunstbende. En natuurlijk wordt er op school een passende expositie ingericht.

Het enthousiasme van de leerlingen kende geen grenzen: ze gingen steeds op zoek naar nieuwe mogelijkheden.

Een voorbeeld van een vakoverstijgende aanpak op dezelfde school:

Het thema Torens wordt behandeld in de 1e klas. Eerst wordt er in een inleidende les een groepsopdracht gedaan: wie maakt van één vel papier, met slechts behulp van een schaar en een potje lijm, de hoogste toren?

Hier zou een vak als natuur(kunde) op kunnen aansluiten. Wat is stabiliteit? Hoe werken krachten als je de lucht in bouwt?

Daarna oriënteren de leerlingen zich op het thema door middel van een diaserie waarin wel zeer uiteenlopende torens te zien zijn. Ook verzamelen ze zelf plaatjes en foto’s, uit tijdschriften en van internet. Bij dit onderdeel zouden leerlingen een bezoek kunnen brengen aan (in ons geval) de Martinitoren.

Vervolgens gaan ze bouwen. Sommigen maken eerst schetsen, anderen niet. Het is niet verplicht dat te doen. Er kan hout en eventueel als toevoeging ijzerdraad gebruikt worden. Hierbij kan Techniek een rol spelen. Ook zou er een uitstap naar natuurkunde gemaakt kunnen worden, waarbij de berekening van krachten aan de orde kan komen.

Na afloop worden alle torens tentoongesteld en wordt er kort verslag gedaan van het proces.

LEERSTIJLEN EN ERVARINGEN VAN LEERLINGEN

De vmbo-leerlingen van het Heerbeek College ervaren met name in de losse projecten samenhang tussen de vakken. Dat vinden ze de moeite waard.

“Bij projecten krijgen we leuke afwisselende opdrachten en hoeven we niet de hele tijd achter de boeken te zitten.”

De invulling van een nieuw leergebied is vaak aanleiding tot een nieuwe manier van lesgeven. Veel scholen maken bijvoorbeeld gebruik van de leerstijlen van Kolb² bij het ontwikkelen van lessen. Ook het Heerbeek College experimenteert hiermee.

34

“Het Heerbeekcollege is vorig jaar gestart met een VWO plus-klas. De leerlingen nemen de leerstof tot zich op een wijze die is gebaseerd op onder andere de vier leerstijlen van Kolb. De stof wordt door de docenten toegankelijk gepresenteerd voor de denkers, de doeners, de kijkers en de toetsers. Dit jaar loopt het experiment verder in het tweede leerjaar. De leerlingen krijgen bij het vak filosofie inzicht in hun leerstijl en die van anderen. Ze leren de stof sneller tot zich te nemen via hun eigen leerstijl, maar ook te onderzoeken wat de meerwaarde kan zijn van de aanpak van een andere leerstijl”, geeft Jonneke Reeser aan. “Daarin wordt gevraagd en aangemoedigd dat ze onderzoeken en experimenteren en hun bevindingen delen met hun groepsgenoten. Leren wordt zo veel interactiever. En we weten dat de stof die je zelf overdraagt of uitlegt, het beste blijft hangen.”

“De leerstijlenaanpak vraagt meer organisatie in de klas en voorbereiding van de lesstof”, vertelt Reeser. “We leren van elkaar. Iedereen werkt zijn lesstof uit en geeft die aan de ander. Zo krijgen we een breed scala van ideeën over mogelijke aanpak. Een keer per zes weken komen we met dit team docenten bij elkaar op de leerstijlenbijeenkomst. Lesstof, didactiek en voortgang van leerlingen zijn gespreksonderwerpen.

Aanbieden van stof vanuit leerstijlen leent zich goed voor projecten en samenhang tussen vakken. Hoogbegaafde leerlingen komen goed aan hun trekken. Ik vind de leerstijlenaanpak ook passend voor het vmbo. De leerlingen daar vragen ook vaak instructie op verschillende manieren: laten doen, eerst over lezen, kijken hoe een ander het aanpakt, schema's maken, etc. Wat mij betreft kan een uitbreiding van deze leerstijlenaanpak niet snel genoeg gaan.”

Ook op het Fioretti College zijn de leerlingen zelf actief en krijgen een rol bij het overdragen of uitleggen:

Ze weten heel goed wat een les leuk maakt. “Dat je samen kan werken, even rond kan lopen tijdens een les, zelf een werkstuk kan kiezen. En dat een docent meedenkt en vooral ook plezier met ons maakt. We willen iets zelf verzinnen, maar het is wel fijn om even iets te kunnen vragen en dat de docent dan ook beschikbaar is.”

Adjunct-directeur Geenen sluit daarop aan. “Leerlingen leren het meest van wat ze zelf overdragen. Dat blijft het beste hangen.”

Een voorbeeld van deze aanpak: Leerlingen uit de brugklas treffen zelf voorbereidingen om in augustus nieuwe leerlingen wegwijz te maken op school. Mondeling en visueel. Ze maken gebruik van hun eigen ervaringen als starter, ze weten wat ze zelf gemist hebben. Driedimensionale wegwijzers, regels vergroot neergehangen en een spel zijn voorbeelden van hun aanpak.

De leerlingen werken in diverse lokalen aan de voorbereiding, indien gewenst onder begeleiding van docenten.

De tweede klassen krijgen hun oriëntatie op een sectorkeuze van derdejaars leerlingen, die zelf die keus al gemaakt hebben. Daarbij wordt ook weer in verschillende lessen een presentatie voorbereid.

De kunstvakken bieden veel mogelijkheden voor de verschillende leerstijlen:

“Ik vind kunst en cultuur bij uitstek vakken waarbij het over een andere manier van leren gaat dan bij andere vakken. Het is goed als leerlingen op meerdere manieren/lagen leren. Ook met de vingers in de klei, leren wat een driedimensionale vorm is. Verschillende soorten muziek proeven en dan pas zeggen wat je wel en niet lekker vindt. Ze hebben tijd nodig iets te leren en zich te openen voor nieuwe ervaringen. Ik vind het voor de docent elke keer weer de uitdaging om te kijken naar ‘hoe kan ik helpen dat leerlingen wat leren’. Zodat ze naast reproduceren voor zelfdenkend- en onderzoekend vermogen ontwikkelen. En daar met elkaar over uitwisselen.”

Wieger Harkema, rector Kaj Munk College

De leerlingen van het Kaj Munk College bevestigen deze visie, op de vraag hoe de leerlingen het liefste leren komen verschillende antwoorden:

“Ik luister graag, vooral naar een verhaal waarbij ik me van alles kan voorstellen”. “Ik werk het liefst zelf aan een opdracht of maak een uittreksel. Door iets te doen onthoud ik beter”. “Ik lees het liefst een tekst of een boek, dan weet ik daarna goed waar het over gaat”. Een hele klus voor een docent om deze vormen van leren aan te bieden in een les.

“Een leuke leraar helpt een hoop. Een die niet teveel dicteert, steekwoorden op het bord schrijft, vertelt wat de aandachtspunten zijn en vooral interessant kan vertellen. En ons ook tijdens opdrachten af en toe richting geeft. Verder kunnen we zelf wel met een opdracht uit de voeten. Grapjes maken en die van kinderen snappen, persoonlijke betrokkenheid en duidelijkheid helpt ook. Ingrijpen als een leerling iets raars doet. Ook als er afgekeken wordt. En beloftes nakomen, trakteren als je dat beloofd hebt.”

De leerlingen hebben ook zo hun mening over wat ze prettig vinden in de begeleiding:

“Wat vorig jaar zo leuk was bij muziek is dat niemand elkaar uitlachte bij het zingen. We mochten experimenteren met de tweede stem en de juf vond het altijd goed en gaf ons een compliment als we het in elk geval maar probeerden. Daarna kregen we dan tips hoe het beter kon. Ze had ook andere opdrachten voor kinderen die het al goed konden. En het ging er niet om wie het mooiste kon spelen, maar als je het maar met elkaar deed, je best deed en er iets van maakte. Dan kon iedereen een goed cijfer halen.”

Leerlingen Heerbeek College

CULTURELE INSTELLINGEN

Belangrijke partner bij de invulling van het leergebied kunst en cultuur zijn de culturele instellingen. Meer dan bij de kunstvakken in de basisvorming maken in een leergebied tentoonstellingen en voorstellingen deel uit van de lessen.

Soms spelen instellingen voor kunsteducatie daarbij een rol. Zij fungeren als makelaar tussen scholen en het aanbod van culturele instellingen als musea en gezelschappen. Consulents van deze instellingen zijn vaak ook inzetbaar als gastdocent of ontwikkelen lessen of projecten voor scholen.

Veel informatie over instellingen voor kunsteducatie is te vinden via www.dekunstconnectie.nl.

Veel scholen leggen zelf direct contact met culturele instellingen en regelen voorstellingen op school of maken afspraken over een bezoek aan de instelling. Professionele kunstuitingen kunnen een enorme impuls geven aan de kwaliteit van de kunstvakken en een eerste kennismaking is een goede basis voor CKV en CKV1.

Door de CKV-bonnen voor de basisvorming hebben scholen ook meer financiële armslag om kunstenaars uit te nodigen of voorstellingen te betalen. Voor de eerste twee leerjaren is per leerling een bedrag van € 5,70 beschikbaar, dat door de school aan voorstellingen, gastdocenten, etc. besteed kan worden.

RANDVOORWAARDEN

Het succesvol invoeren van het leergebied kunstvakken vereist een aantal randvoorwaarden. Dit overzicht is gebaseerd op de visie van de docenten die meewerkten aan dit project en is wellicht nog niet volledig, maar er is een eerste ordening aangebracht door de randvoorwaarden te verdelen in personele-, inhoudelijke- en organisatorische randvoorwaarden.

1. PERSONELE RANDVOORWAARDEN

Teamwork

Ontwikkelen van een leergebied is 'teamwork'. Zonder samenwerking is geen groei naar een leergebied denkbaar. Samenwerking beperkt zich hier evenwel niet tot het team. Ze geldt ook voor samenwerking tussen het team van het leergebied en de schoolleiding.

Garanties voor uren

Docenten vinden het belangrijk dat het geven van garanties aandacht krijgt. Eén van de meest belemmerende factoren voor afstemming van de kunstvakken binnen een leergebied kunst en cultuur is de bedreiging van de uren. Het is wenselijk dat de schoolleiding de verschillende leergebieden voor een langere periode duidelijkheid geeft over de uren en daarmee ruimte geeft om tot afstemming te komen.

Facilitering

Er zullen voldoende uren beschikbaar moeten komen voor het opzetten en ontwikkelen van het leergebied. In de startfase is voldoende tijd om zaken op poten te zetten essentieel.

Bevoegdheid, bekwaamheid en competenties

Een school die er voor kiest om binnen het leergebied kunst en cultuur de vakken door één docent geïntegreerd aan te bieden geeft vanzelfsprekend aanleiding tot discussie. Docenten ervaren vakinhoudelijk grote verschillen tussen de vakken. Wie is er vakbevoegd en wie vakbekwaam? Is de docent als coach niet steeds meer de inspirator, begeleider, pedagoog? Een inventarisatie van aanwezige (vak)kwaliteiten en competenties is een voorwaarde om de personele inzet binnen het deelgebied in beeld te krijgen. Vervolgens kan ook worden gezien in welke mate onderwijsondersteunend personeel aan het team kan worden toegevoegd. Ook worden behoeften aan professionalisering en bij- of nascholing van docenten binnen het leergebied kunst en cultuur zichtbaar.

2. INHOUDELIJKE RANDVOORWAARDEN

Bij de inhoudelijke ontwikkeling van het leergebied is een belangrijke voorwaarde dat er wordt gesproken over de afstemming van de leerstof en leervormen.

Ordening van leerstof

Binnen het leergebied is de ordening van de geboden leerstof een belangrijk aspect. Maar voordat we daaraan willen werken moeten antwoorden op een aantal vragen helder worden.

•Hoe lang duurt de basisvorming?

In de plannen voor de basisvorming wordt uitgegaan van een periode van twee jaar. Bij de CSG Bogerman in Sneek wordt de basisvorming hoofdzakelijk in twee jaar afgerond en is het derde jaar op de andere locatie al een voorbereiding op het studiehuis.

Het Reitdiepcollege, vestiging Leon van Gelder in Groningen, behoort tot de scholen die tot nu toe bewust kiezen voor een driejarige basisvorming, en de beeldende vakken in drie jaar afronden.

•Welke vakken nemen we op in het leergebied kunst en cultuur?

Als voorbeeld: het leergebied kunst en cultuur bestaat uit beeldende vormgeving en muziek, of de school heeft gekozen voor de breedte van alle kunstvakken (een brede oriëntatie) en betreft er ook dans, drama en/of audiovisueel bij. Er is door die keuze dan sprake van een volstrekt ander aanbod van leerstof. Een brede oriëntatie op de kunstvakken vinden docenten dikwijls ten koste gaan van de diepgang, tenzij er voldoende uren zijn voor het leergebied, bijvoorbeeld in het niet-verplichte deel.

38

•Hoe geven we structuur aan basiskennis en -vaardigheden?

Docenten van het project zijn het er over eens dat in het eerste jaar de basiskennis en basisvaardigheden centraal moeten staan, in het vervolg kan er meer sprake zijn van eigen keuzes in disciplines, thema's of projecten.

•Portfolio een randvoorwaarde?

In Deel 1 spreken we uitgebreid over dossier en portfolio. Bij het portfolio hoort een dossier. Leerlingen houden een dossier bij over wat zij kennen, kunnen en hebben ervaren. Oftewel: een verzameling van alles wat is gedaan en geleerd en waarop is gereflecteerd. In een portfolio maken zij vervolgens keuzes uit het dossier ten behoeve van een presentatie. Leerlingen kunnen bij het gebruik van dossier en portfolio in grote mate invloed hebben op het verloop van hun eigen leerproces. In de projectscholen zijn (nog) geen praktijkervaringen met portfolio's voor vakken in het leergebied kunst en cultuur.

•Didactische werkvormen

Binnen het leergebied worden didactische werkvormen afgestemd. Afwisselend en in onderlinge samenhang kunnen lessen, cursussen, thema's en projecten worden aangeboden, zowel binnenschools als buitenschools. Bovendien wordt er, naast tijd voor het ontwikkelen van theoretische en praktische vaardigheden, gelegenheid geboden voor instructie, workshops, presentaties en reflectie.

3 ORGANISATORISCHE RANDVOORWAARDEN

Verdeling in periodes

Voor de ontwikkeling van een leergebied is het belangrijk een keuze te maken in de verdeling van tijd: flexibel houden van de tijd, in drie of vier blokken verdelen, lessen van 50 minuten loslaten en meer gaan werken in eenheden. Het is een greep uit de vele vormen die we in scholen kunnen tegenkomen. Eén school kiest bewust voor een flexibel hanteren van de tijd door zelf per leergebied de periodes te laten bepalen. Een andere school kiest met succes voor een verdeling in 4 blokken. Men vindt dat concreet en het geeft mogelijkheden om CKV te integreren in de kunstvakken. De SCG Bogerman legt een ander accent. De school vindt de continuïteit in de vakken erg belangrijk en is daarom in principe niet voor periodisering. Ze vindt echter dat bepaalde onderdelen mogelijk wel kunnen worden geperiodiseerd. Er is ook een school die ervoor kiest om in het eerste jaar tekenen en ruimtelijk vormgeven aan te bieden. Er wordt in die school in blokken gewerkt.

De meeste docenten ervaren dat voor het leergebied kunst en cultuur een bepaalde vorm van periodiseren wenselijk is. Er wordt daarbij op gewezen dat zeker in het eerste jaar van de basisvorming een keuze voor continuïteit binnen het leergebied aandacht dient te krijgen.

39

Concentratie van lokalen

Kijken we naar de concentratie van de vaklokalen voor het leergebied kunst en cultuur, dan is er in de praktijk nog heel wat te wensen. Een ideaal is dat de vaklokalen van het leergebied in de school bij elkaar liggen, in één gang of vleugel. Een concentratie binnen de school van bijvoorbeeld studio's, ateliers en een theater/film/concertruimte is ideaal. Ook de ligging in de buurt van een technieklokaal vergroot de mogelijkheden tot uitwisseling, al is het alleen maar vanwege de apparatuur. De praktijk is echter heel anders. Het komt vaak voor dat het muzieklokaal ver weg ligt van het lokaal beeldend.

De leeromgeving

De leeromgeving van de school is de buurt/stad/regio waar de school is gelegen. Een leergebied kunst en cultuur heeft daar veel te halen en te brengen. Kunst en cultuur zijn veelal in de directe omgeving -en soms zelfs op straat- te vinden. Een goed netwerk van contacten tussen omgeving en docenten van het leergebied geeft mogelijkheden om leerlingen buiten school te laten leren (projecten, workshops, stageopdrachten, bezoeken, beroepenoriëntatie, etc.).

